

ÇIĞDEM ÜLKER

Buluşmalar

Zamanlar, Kentler, Kitaplar

 Remzi Kitabevi

ÇİĞDEM ÜLKER Samsun'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi, aynı üniversitenin felsefe bölümünde İoanna Kuçuradi yönetimindeki tezini hazırlayarak master yaptı. Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Makedonya'da, St. Kiril & Metodiy Üniversitesi, Filoloji

Fakültesi'nde ve Beyaz Rusya'da, Minsk Devlet Üniversitesi'nde ders verdi (2012).

Makedonlar için Türkçe 1994'te Üsküp'te, Metaforum yayınevi tarafından basıldı. *Makedonya Türk Edebiyatında Kimlik Sorunu* 1998'de yayımlandı. *Üniversiteler için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* adlı ortak kitabın yazılışında yer aldı (2005); *Eleştirinin Odağında*'da yazınsal eleştirilerini kitaplaştırdı (2007); *Ekinle Gelen*'de denemelerini ve eleştirilerini yayımlandı (2013); *Zamanın Kapıları*, 2015'te yayımlandı. *Sayfaya Yansıyan Hayattır Edebiyat* adıyla yayımlanan eleştirileri 2017'de çıktı. *Babil'in Peri Masalları* adlı öykü derlemesini yayına hazırladı ve kendi metinleriyle kitapta yer aldı (2018).

Çağdaş Türk Dili, Türk Dili, Hece, Hürriyet Gösteri, Lacivert, Varlık dergilerinde ve *Cumhuriyet Kitap* ekinde yazıyor.

Um.ag Vakfı, ODTÜ SEM ve bazı kamu kuruluşlarıyla işbirliği devam ediyor ve farklı aşamalarda "Türkçe Metin Oluşturma", "Editörlük" ve "Yazma Dersleri" veriyor.

cigdemulker@hotmail.com

ÇİĞDEM ÜLKER

Buluşmalar

ZAMANLAR, KENTLER, KİTAPLAR

Remzi Kitabevi

BULUŞMALAR / Çiğdem Ülker

© Remzi Kitabevi, 2021

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Ebru Çalođlu
Kapak resmi: Peerayot/Shutterstock
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2078-7

BİRİNCİ BASIM: Aralık 2021

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Sunuş...	7
Çin’de Büyük Duvarın Önünde... Sadece Kelimelerle	
Aşılır Bu Duvar	10
Saatleri Ayarlama Enstitüsü’nde ve Silikon Vadisi’nde... ..	18
Dağın, Suyun ve Ferhat ile Mehmene’nin Sınavı	25
İran’ın “Kör Baykuş”u	30
Çok Kollu Tanrıları Gibi Çok Yüzü Var Hint Ülkesinin	37
Po Ovasında “Gülün Adı”	46
Bu Körlük Değil Körleşme.....	50
Kitaplar Kaderi Değiştirir (mi...) Arjantin’de Bir <i>Kâğıt Ev</i>	56
Hayat Yaşadığımız Şey Değildir, Yaşadığımızı Hayal	
Ettiğimiz Şeydir. “Lizbon’a Gece Treni”	63
Fındık Kabuğu’nda Doğmamış Bir Hamlet.....	69
İki Ernesto Var Küba’da İkisi de “Comandante”	
İkisi de “Haste Siempre”	73
Kıbrıs’ta Zaman “Yekpare Geniş Bir An...”	80
“Veba” Salgınından Bugüne Hâlâ... “Yazgımızı Biz Kışkırtırız” ..	88
Ege’deki Hayali Bir Ada Minger’de Veba Geceleri	93
Mısır’ın Kleopatra’sını Sevmek	98
Kafkasya Kentlerinde Bir Kafkas Baladı.....	102
“Senden Başkasını Seversem, Benden Başkasını Seversen”	110
Bir Roman Yazar Gibi Yaşayan	117
Nefreti Daha Büyük Öfkesinden.....	122
Ankara’da Kırmızı Bir “Kardinal Kuşu”	127

Yazara İlham, Romana Mekân Ankara	131
Özgürlük Cesaret İster Bayan Dalloway	138
Sinema Bileti Yerine Cep Telefonu Olsaydı Çantasında.....	142
Bu Toprağın Kadınlarıdır Zine'ler.....	146
Sırlar Âleminde Sırbende.....	151
“Çoğu Nereye Niçin Gittiğini Bilmeden Gidiyordu...”	156
Ergani'de ve Her Yerde Kadın Hep Kadın	160
Baş Döndüren Bir Vaattir: Koku	164
Zaman, <i>Hakkârî'de Bir Mevsim'</i> dir	168
İki Dünyanın Arasında Bir Yerde, –Araf'ta– Amin Maalouf'la	172
Sanal Gerçekliğe Daha Elli Yıl Vardı Ama... Öyküden Filme Blow Up.....	176
New York, Çağımızın Cenneti Çağımızın Cehennemi	181
New York'ta Bir Dövüş Kulübü.....	190
Amerikan Rüyasından Artakalan Hayvan Mezarlığı.....	194
Otomatik Portakal'ın Acı Tadı.....	198
Kore'nin Bize Benzer Hikâyeleri Parazit ve İçimizi Yakan Bir Vejeteryan	200
Varsıl, Yeşil ve Huzurlu Norveç'ten Bir “Yeni İnsan” Hikâyesi Doppler.....	206
İçimizdeki Güç ile Buluşma Anı.....	211
Loka Mata Gizemli Hindistan'da Yazarın Yolculuğu ve Rüya Durakları.....	216
Cesur Yeni Dünya'nın ve Damızlık Kız'ın Çocukları.....	219

Sunuş

Yazarak yarını görmek, ben buradaydım demek, gelecek kuşaklara seslenmeyi istemek... İnsan türünün ne soylu bir tutkusunu bu. On bin yıldır her nesil, aynı hırsla aynı hevesle bunu istemiş, kendi zamanının öyküsünü yazmış.

Önce destanlar, şiirler, anonim hikâyeler, kutsal metinler, sonra öyküler, romanlar, tiyatro oyunları, felsefe metinleri ve işte hâlâ yazıp duruyor insan. Bu tutkumuz belki de bizi tanımlayacak en güçlü cümle: *İnsan edebiyat yapan bir canlıdır.*

Önce mitolojik bir evrende hayali ülkeler kurmuş, dünyaya hayatını orada anlatmışız. Bu olağanüstü hikâyeler, gezegenin pek çok yerinde aynı anda anlatılmaya başlanmış olmalı. İnsan; Anadolu'da, Afrika'da, İskandinavya'da, Doğu Asya'da, Hindistan'da, Çin'de ve her yerde korkusunu, yasını, sevincini benzer cümlelerle söylemiş olmalı. Yunan mitolojisindeki kimi figürlerle eski Türk destanları arasındaki benzerliklerin tesadüften öte çok olması, insan algısının dünyanın her yerinde ve her çağda aynı güçte ve ölçüde olması değil midir?

Çin Denizi kıyısında; sudan ve ışıktan doğan Gök Tengri ile Yagız Yir Tengri'nin hikâyeleri söylenirken Homeros; İlyada ve Odysseus'un destanını Olimpos Dağı'ndan gelen tanrıların maceralarından derlemiş. Sonra şiirler, sonra masallar... Yazarı bilinmeden, yazıya geçmiş halk hikâyeleri. Doğu'da Dede Korkut'un, Batı'da Decameron'un adıyla hatırlanan söylenceler.

Yazıya geçmeleri söylenmelerinden yüzyıllar sonra... Şimdilerde bir ilk romandan bahsediliyor. *The Tale of Genji*. Resimli bir roman ve daha IX. yüzyılda, Japonya'da Murasaki Shikibu tarafından yazıldığı biliniyor. İnsanlığın ortak edebiyat hazinelerinden biri. Japon adasındaki bin yıl önceki edebiyata, renkli resimli satırlara merakla baktım. Japon alfabesini okumak isteyerek dokundum vitrinin camlarına.

Çünkü biz, sadece edebiyatın aracılığıyla kendimizi ve birbirimizi tanıyabiliriz. Gazeteler "*Yapay zekâ, seslerden yüz oluşturuyor, kısa bir ses kaydından yola çıkarak o kişinin dijital görüntüsünü oluşturuyor*" diye yazsa da bu görüntülerin şimdilik çok genel olduğunu da ekliyor. Zuckerberg'in olağanüstü buluşu Facebook; şimdilerde "gruba katıl" uygulaması ile "insan" türünün algoritmik portrelerini çizmeye, bu yolla milyonlarca insanı tanımaya çalışıyor. Kendimizi, kendimize anlatmanın en yeni yolları bunlar, ama edebiyatın binlerce yıldır yaptığı da zaten bu değil mi? "Okur"un ve "yazar"ın oluşturduğu bir çember, birbirimize ve gelecek kuşaklara insanı anlatmıyor mu?

Bilim; ışık hızındaki internetle yapay zekâyâ koşadursun, duygularımız, algılarımız, sözcüklerimiz ona yetişmekte nasıl da acemi, içimiz nasıl da ağır aksak yürüyor. Geçmiş hiç geçmiyor, aklımız unutsa ruhumuz unutmuyor, ruhumuz unutsa bedenimiz hep hatırlıyor. Robotik cerrahi, kalbimizi değiştirse bile takılan yeni kalp eski şarkılarda sızlıyor.

Dünyanın dönüş hızı artsa da, zaman daha çabuk geçse de insanlık eskimiş her şeyi bu gezegende bırakıp Mars'ta yaşam alanları planlasa da biz hâlâ o eski moda canlılarız ve kendi küçük hikâyelerimizi dinlemeyi seviyoruz. Gelişmiş ultrason'undan gözlerini ayırmayan doktorum, "*En sevdiğim roman yirmi beş yıldır hep aynı*" diyor ve ekliyor: *İhtiyar Adam ve Deniz*.

Ah, o küçük küçük anlarımız, hatıralarımız, hikâyelerimiz, kaderimizin sonsuzca değiştiğini, artık başka biri olduğumu-

zu fark ettiğimiz o kısacık farkındalıklarımız! Hepsi yazılacak, hepsi okunacak birer öykü. O kısacık anın içinde özetleniveren hayatlarımız, sebeplerimiz sonuçlarımız, coşkumuz, korkularımız, umudumuz, düş kırıklıklarımız... “Yazsam roman olur” dediğimiz hayatlarımız.

Ama bu modern zamanların akli bizden ne büyük bir sürati talep ediyor. Bütün sınavlar hızlı okumamızı, hemen anlamamızı, derhal yorumlamamızı ve yüzlerce soruyu iki saatte yanıtlamamızı istiyor.

Oysaki hayat kısa yazı uzun, zaman dar, söz sonsuz.

Kentler sınırlı, kitaplar sonsuz.

Zaman geçiyor, her şey bitiyor, ama öyküler, ama edebiyat hep o arkada bıraktığımız sonsuz zamanı anlatıyor. Edebiyatın kalemi, geçmişten gelen yolun kıyısında durmuş geleceği yazıyor. Gezegenimizde bir gün canlı hayat sonlansa, bir nükleer savaşla kendimizi yok etsek bile *edebiyat ve felsefe yapan bir tür* olarak kayıtlanacağız evrenin sicil defterine.

Çin’de Büyük Duvarın Önünde... Sadece Kelimelerle Açılır Bu Duvar

“Verdiğim kitabı okudun mu” diye sorar Konfüçyüs oğluna.

“Hayır” diye yanıtlar çocuk.

“Peki, şu karşı duvarda ne görüyorsun?”

“Ne göreceğim duvar işte...”

“Eğer verdiğim kitabı okusaydın duvarın arkasını bile görebilecektin” diye sürer gider diyalog.

Çocuk, babası Konfüçyüs bile olsa bütün yeni yetmeler gibi söz dinlemez, laf anlamaz bir oğlandır ama Konfüçyüs de bütün babalar gibi ısrarcıdır. Çocuk, kitabı bitirmiş midir, duvarın ardını görmüş müdür bilinmez de aslına bakarsanız Konfüçyüs’ün işaret ettiği duvar da öyle kitapla açılacak, üstünden atlanacak bir alçak duvar değildir. Filozofun “*Duvarın ardını görmek*” dediği; saf ve duru görüye ulaşmak, görünenin ardındaki sırı kavuşmak, bilgiyi duygu ile harmanlayabilmektir ki hiç de kolay bir eşik değildir.

Ne burada ne de uçsuz bucaksız Çin’de, çoğumuz duvarın yanına bile yaklaşamayız Duvarlar önümüze dikilir ve diplerinde kalakalırız. Paul Eluard, “*Ne yapabildik kapılar kapanmıştı / Ne yapabildik kilitler vurulmuştu üzerimize / Ne yapabildik / Kent dize gelmişti*” derken baskıcı dönemlerin yasakçı duvarlarını ve infaz ekibinin önündeki tutsak çaresizliğimizi söyler.

Nâzım Hikmet; “ne yapabilirdik” diye yakınmaz, o yasağcı duvarları örenlere coşku ile meydan okur:

“O duvar

O duvarımız

Vız gelir bize

Bizim kuvvetimizdeki hız

Ne bir din adamının dumanlı vaadinden

Ne bir hülyanın gönlü yakışındandır

O yalnız

Tarihin durdurulmaz akışındandır” diyerek duvara yürür.

Kafka, bireyin hapishanesini ve duvarını sevmesini, o duvarı yıkmaktan korkmasının korkunçluğunu fısıldar. Bu söylemiyle, özgürlüğün kolay iş olmadığını işaret eder. Defalarca yorumlanan metninde özgürlük korkusunu şöyle anlatır: “Ah, dedi fare. ‘Dünya her gün daralıyor. Önce öyle genişti ki, korku veriyordu bana. Yürüdüm daha, uzakta sağda solda duvarları görünce mutluluk duydum hani, ama bu uzun duvarlar öyle hızla yaklaştı ki birbirine, işte son odadayım şimdi artık, köşede de içinde yürüyeceğim kapan duruyor’

‘Yürüdüğün yönü değiştir, olsun bitsin’ dedi kedi, yedi onu.” (Kedi ile Fare, Franz Kafka)

Yazar, korkan insanın sıkışmışlığını işaret eder ama elbette zordur, özgür olmak; yeterlilik gerektirir, eylem gerektirir ve bu sorumluluk ağır gelir çoğumuza.

Yirminci yüzyılın ortasında pek çok Avrupa kentinde kurulan Ghetto’ların duvarı, neredeyse o dönemin bütün yapıtlarını etkiler, insanın insana ettiğinin simgesi olarak hafızamıza kazınır. O duvar, insanları ghetto duvarının arkasına hapseden Nazilerin üstüne yıkılır ama İkinci Dünya Savaşı’nda altmış beş milyon kişi savaşın kurbanı olur.

Arkasından Berlin Duvarı çıkagelir. Şimdi, çerçevelemiş minik bir parçası, sevgili İtir’in hediyesi, sevimli bir anı olarak

masamda dursa da Berlin Duvarı, Avrupa tarihinin karanlık ve sevensiz bir simgesidir. “*The Wall*” müziğın, sinemanın, edebiyatın sıklıkla tekrarlanan dramatik temasıdır.

2004’te Fatih Akın, *Duvara Karşı* filminin hem senaryosunu hem yönetmenliğini üstlenir. Bu film, görmesek de bilmemek de hissettiğimiz şeylerin öyküsüdür. Üç kuşaktır Almanya’da yaşayan insanımızın hüznünlü hayatıdır. *Duvara Karşı* dilini ve şarkılarını yitiren ve duvarın ardında kalıp dünyanın gerçek sesini duyamayan Türk işçilerinin acıklı anlatısıdır. Almanya’da teknolojinin doruklarını yaşayan kentlerde, bildikleri birkaç yüz sözcüğün arasına sıkışmış, dilini yitirmiş *Sibel*’in ve *Cahit*’in duvara toslayan gençliklerini izlemek, içini burkar insanın.

Ve filmi seyrederken bir kez daha fark ederiz: Eğer anadilimizi yitirirsek her şeyi yitiririz. Hiçbir yere tutunamadan kayıp gider ellerimizden hayat.

Türkü, “*Ne ağlarsın benim çeşm-i siyahım /Bu da gelir bu da geçer ağlama*” der ama duvarların yarattığı korkular hiç de kolay geçmez.

1979’da Pink Floyd, *The Wall*’da çağımızın korkularını soyut bir duvarla anlatır. Bu şarkıdan esinlenerek çekilmiş filmde, otoriteye biat etmiş çekiç kafalı bir çocuk ordusu, hiçbir şeye itiraz etmez, tuhaf bir yabancılaşmayı yaşar.

Ejderha’nın Dansı – Çin’in Dev Duvarı

İnsanın bu gezegendeki yolculuğunun duraklarını görmek, türdeşimizi azıcık da olsa kavrayabilmek, binlerce yılın işaretleri önünde durmak... Bütün bir kıtayı aşır gelip Çin’de, Asya’nın en doğusundaki bu duvarın karşısında dikilmek. İki bin yedi yüz yıl önce yapılmış bir duvara toslayıp önünde kalakalmak ve geçmişte olanı anlamaya çalışmak.

Bu güneşli eylül sabahında Çin’in “*Büyük Duvar*”ının önündeyim. Dağın üstündeyim. Çincedeki deyişle “*Dans Eden Ej-*

derha’ya bakıyorum. Duvar; bütün soyut ve somut anlamları peşine takarak ve sekiz bin kilometre boyunca kıvrılıp bükülerek yürüyor, Asya’nın içlerine doğru gidiyor. İnşaata, MÖ 221’de başlanmıştır, diyorlar, harcına işçilerin kemikleri karışmıştır diyorlar, korunma amaçlıdır diyorlar ama ne derlerse desinler hiçbirini Çin Seddi’ni kavrayabilmeme yetmiyor.

Girişteki plakette Mao’nun el yazısıyla “*Çin’de duvara çıkmayan doğru insan değildir*” yazdığı söyleniyor, Çin alfabesini okumak Set’e tırmanmaktan bile zor görünüyor ama okuyamazsam da Mao’nun böyle dediğine inanıyorum. Zaten evrendeki bu acıklı anlama çabamızda işaretlere inanmak belki de tek çıkar ve en kolay yol.

Çin Seddi, dağlara tırmanıyor, vadilere iniyor, ovalardan kıvrıla kıvrıla geçiyor, yüzyıllardır yapıla yıkıla yürüyüp gidiyor.

En eski Türk atasözleri “*Dağ ne denli yüce olsa yol üstünden aşar*” diyor ama Kültigin’in askerleri bile kolay kolay aşamamış bu duvarı. Ben de daha ilk kulede yorulup kalıyorum, Pakistanlı bir turist grubunun birlikte fotoğraf isteğine “Olur” diyorum.

“*Çinliler bu duvarı Türk akınlardan korktukları için yaptılar*” yorumu ne tuhaf bir cümle. Ah, keşke bu “*korkunç akıncı*” sıfatını çürütecek şeyler söyleyebilsek... Duvarın yapılmaya başlandığı zamanlardan daha çok şey hatırlayabilsek... İlk dönemin koşuk, sagu, sav denen Türkçe şiir metinlerine sığınarak kendimizi savunabilsek...

“Yasak Şehir”in Mahpusu

“*Tanrım bana kitap dolu bir ev ve çiçek dolu bir bahçe ver*” cümlesini, çocukken Konfüçyüs’ün alçak gönüllü bir duası gibi algıladım. Filozof, az şeyle yetinmenin, sadelikle mutlu olmanın erdemini anlatıyor sanırdım. Ormanların henüz yanıp yakılmadığı o eski zamanlarda, Muğla’da Günnücek Ormanı’ndaki tabelalarda böyle felsefi cümleler yazardı. Meltem’le el ele tu-

tuşur, ağaçların arasında dolaşır, her birini dikkatle okurduk. Sonraları Filozof'un bu dilekle aslında dünyanın her şeyini istediğini fark ettik. Toprağı, doğayı, evi barkı, huzuru, sağlığı ve en önemlisi bilgiyi istiyordu Konfüçyüs.

Şimdi işte filozofun kenti *Pekin*'deyim, Konfüçyüs'ün çiçek dolu evinin değil ama imparator evinin konuğuyum. "*Yasak Şehir*"deyim. "*On Bin Yılın Efendisi*"nin, "*Cennetin Oğlu*"nun, Çin imparatorunun *bulutsuz cennet sarayı*'ndayım. Bunun, az yaşanan harikulade bir an olduğunun farkındayım.

Bernardo Bertolucci'nin burada çektiği *Last Emperor*'un unutulmaz finali aklımda. Seyrettiğim etkileyici filmlerin belki en başta geleni. Şimdi burada bir kez daha anlıyorum ki insan ve zaman sadece sanatçının dokunuşuyla, sadece onun bakışıyla görünür oluyor. İki bin yıl boyunca, taşın, toprağın, ahşabın altında kaybolmuş kadınlar, erkekler sanatçının aracılığıyla onun diliyle yeniden konuşabiliyor ve kendilerini anlatabiliyorlar.

Filmden tanıdığım zarif yüzlü İmparator *Pu Yi*'yi düşünüyorum.

Filmde Bernardo Bertolucci'nin kamerası *Pu Yi*'nin peşinde dolaşır. O, efsanevi Çin'in komünizm öncesi son imparatoru ve *Yasak Şehir*'in tek mahkûmudur. Tarihsel depremin altında kalan talihsiz bir adamdır. *Pu Yi*'nin bu saraydaki sürgünlüğü ne Napolyon'un Saint Helen adasındaki sürgününe ne de Abdülhamit'in Beylerbeyi Sarayı'ndaki sürgününe benzer. Yönetmek hırsıyla dolu, iktidar için yetiştirilmiş bir genç adamdır ama *Yasak Şehir*'den dışarı adım bile atamaz. Yaşamayı, sadece orada mümkündür. Çin'deki devrim hükümeti, onu öldürmeye cesaret edemez ama saraydan dışarıya çıkmasına da izin vermez.

Pu Yi, *Yasak Şehir*'de sanki hâlâ yaşıyor. Edebiyatın ve sinemanın kudreti onu burada *Yasak Şehir*'de ölümsüz kılıyor. *Last Emperor* sonsuza kadar kendi evinde yaşıyor. Filmin son sahnesinde artık sadece bir bahçıvan olan *Pu Yi*, saraya bir ziyaretçi olarak gelir, odalarda şaşkın ve çekingen dolaşır. Kabul salonuna

gelince başköşedeki taht'a usulca sokulur. Bekçilere görünmeden tahtı okşar ve elini bir zamanlar oturduğu tahtın kolçağındaki gizli bir bölmeye sokar. Aradığını bulur. Elli yıl önce oraya sakladığı *çekirge* hâlâ oradadır. Çıkarır, şimdi Pu Yi ve çekirgesi göz gözedir. Son İmparator, sarayın bahçesine çıkar, müzeyi neşeyle gezen küçük öğrencilere bakar ve avucundaki çekirgeyi devrimin sembolü kızıl fuları takan bir çocuğa verir. Tüylerimiz diken dikendir. Ne Pu Yi'yi ne Çin'i ne bu ülkenin binlerce yıllık tarihini biliriz ama filmin iletisini yine de anlarız. Yönetmen B. Bertolucci, 1987'de çektiği filmin son sahnesiyle belki biraz da Mao'nun "Kültür Devrimi"ne üstü kapalı bir eleştiride bulunmaktadır. 1,3 milyarlık dev nüfusuyla muazzam bir değişim yaşayan, eskiden ve klasikten kurtulmak isteyen ve Kültür Devrimi sürecinde on yıl (1966-1976) hızla dönüşen Çin'de, derindeki köklerin kolay kolay ölmeyeceğini hissettirir. *Çekirge*, kutudan çıkmak üzereyken film biter.

Pu Yi, gerçekten de 1967'ye dek Pekin'de sıradan bir yurttaş olarak yaşamış ve orada ölmüştür. Ama Bertolucci'nin kurgusal *Pu Yi*'si, izleyiciye; toplumsal devrimin içinde, toz duman arasında doğru yolu bulmaya çalışan, çoğu kez yanılan, yaradılışının dışına çıkamayan, kaderine hapsolmuş bir insanın dramını anlatır. Son İmparator *Pu Yi*'nin koşusu da -çoğumuzunki gibi- kaderin büyük duvarını aşmaya yetemez. Ta ki bir sanatçının eli ona değip ışığını ona tutuncaya ve altında kaldığı tarihin tozlu duvarını yıkıncaya kadar.

Mo Yan ve "Kızıl Darı Tarlaları"yla Gelen Nobel...

2012'de Stockholm'de Nobel Edebiyat Komitesinin sözcüsü Per, "Düşsel gerçekle halk hikâyelerini, tarihi ve şimdiyi kaynaştırmadaki ustalığı nedeniyle" ödülü Çinli yazar Mo Yan'a sunar ve Komite'nin Nobel gerekçesini şöyle açıklar: "*Mo Yan, bi-*

reyi kimliksiz insan yığınlarının arasından çekip ortaya çıkarıyor; olayları alaycı ve iğneleyici bir üslupla tarihi çarpıtmalara, yoksunluklara ve siyasi riyakârlıklara karşı çıkıyor.”

Kızıl Darı Tarlaları, (Can Yayınları, 2013) Mo Yan’ın okuduğum ilk kitabı, Türkçeye çevrilen ilk eseri de bu. (Çevirmen: Erdem Kurtuldu) Roman, Çinli *Shandong* ailesinin üç kuşağının (1923-1976) öyküsünü, Japon işgalini, Komünist Devrimi, Kültür Devrimi fonunda işler.

Devrimin önderi *Mao Zetung*’un da şiiirler yazmış olması bu ülkede hiç aykırı durmuyor. Devlet adamlarının şair olması, Şanghay’ın New York’a meydan okuyan gökdelenleri gibi, Çin’de doğal bir şey. Zaten ta imparatorluk döneminde her toplantıda şiiirler okunur, memurların şiiir yazması şart koşular ve terfi etmeleri de yazdıkları şiiirin iyiliğine bağlı olurmuş.

Çin’de şiiirin hâlâ egemen olması; kalabalıktır sandığım kentlerin neredeyse تنها olması; genç Çinlilerin Apple’ın önünde kuyruk olması gibi bir gerçek... Teknoloji ve şiiir kol kola geziyor Pekin’de Şanghay’da, Xian’da...

Üstelik Çin’in Büyük Duvarı’nın, –Çin Seddi’nin– önünde dururken bir kez daha anlıyorum ki zamanı aşabilen tek şey “kelimelerimiz.” On bin yılın imparatoru Pu Yi de olsanız, mezarra kendinizi koruyacak bir ordu seramik heykel gömen Qin Shi Huang da olsanız işte zamanın içinde eriyip gidiyor her şey. Adımız unutuluyor, su yutuyor, toprak örtüyor, ateş yakıyor, duvarlar yıkılıyor.

Zamanın o ölümcül duvarını sadece kelimelerimiz aşabiliyor. Sadece kelimelerimiz sonsuza dek kalıyor. Sözle, şiiirle, edebiyatla geçiyoruz zamanın zorlu duvarından...

Mao Zetung’un şiiiri *Eray Canberk* çevirisiyle şöyle diyor:

“Uzamış boşlukta ve yöneten dünyayı / Dev Kuanluan, yeryüzünün bütün güzelliklerini görmüş / Üç milyon beyaz jad askeri daha buradan çıkar / Bütün gökyüzü buz kesiyor soğuktan / Yazın, çözümlümesiyle buzların / Irmaklarımız taşıyor / İnsan; balık ya da

kaplumbağa yerine konuyor / Değerleri ya da binlerce yıllık suçları için / Kim getirdi doğru dürüst bir yargıyı / Ama şimdi sana söylüyorum, ey Kuanluan / Bu denli yüksek olma, bu denli karlı olma / Sırtımı dayayıp gökyüzüne çekemem kılıcımı / Seni üç parçaya bölmek için / Parçalarından birini Avrupa'ya verirdim / Birini Amerika'ya / Ve birini de Çin için saklardım / Barış içinde dünya / Bütün toprak sıcaktan da soğuktan da alırdı payını”

Xian'dan bindiğim uçak kuzeye doğru yükseliyor. Eğilip bakıyorum. Çin'in Büyük Duvarı şimdi belli belirsiz, cılız bir dere gibi görünüyor ve uçak hızla yükselince de gözden kayboluyor.

Konfüçyüs sanki yanımdaki koltukta oturuyor, kulağıma “Kelimelerin kuvvetini anlamadan insanların kuvvetini anlayamazsın” diye fısıldıyor. Elimde Modern Çin şiirinin öncülerinden Zheng Min'in şiirleri var. Lirizm, toplumsal gerçekçilik ve felsefi düşünce onun poetikasını oluşturuyor ve kendi deyişleriyle şiirlerini “bol imge” ve “felsefe” ile buluşturuyor. Pencereyi kapatıyorum ve “Uzaklara Bakmak” adlı şiiri hostesin getirdiği kırmızı şarabı yudumlayarak okuyorum.

“hava en ağır maddeye dönüşür / bir iz ya da bir gölge bırakmadan / çözülmüş kutsal altın kaide / hatta kanatlar büyütür çocukların ayaklarını / uzaklara bakarlar, uzaklara uçarlar / rahatlarını bozmas yakınlarındaki çöp / eve en yakın olan gerçek / uzaktaki gök gürültüsü ve şimşek ateşi / herkes unutkanlığın şarabını içti / ve gözlerini dikti uzaktaki yoğun sise / İkarus gibi eriyebilir korkusuz kanatlar / yağmur gibi yağmaya başlar bedenler.”

Çiğdem Ülker bu denemelerde insana dair kalıcı olanı; yaşadığımız çağın edebiyata, sinemaya, kentlere yansıyan yüzünü keşfetme amacıyla yola çıkıyor.

Türk ve Dünya edebiyatının klasik ve güncel kimi eserleri, kentlerin ve ülkelerin yarattığı izlenimler, sinemanın has yapıtları edebiyatçı gözüyle değerlendirilerek bir araya geliyor.

Buluşmalar, geleceğin dünyasıyla buluşma yolundaki sonsuz bir çabanın 2020'lerdeki yankılarını gözler önüne seriyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2078-7

9 789751 420787